

УДК 343.137.2 (477)

Навроцька В. В., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ЛьвДУВС, к.ю.н., доц.
Рибалко В. О., викладач кафедри кримінально-правових дисциплін ЛьвДУВС

Проблеми, що виникають на практиці укладення угод у кримінальному судочинстві

У статті аналізуються окремі проблемні питання укладення угод про примирення та визнання винуватості у кримінальному судочинстві; піддано критиці окремі положення КПК 2012 р., що стосуються процедури укладення зазначених угод; подано рекомендації, спрямовані на удосконалення кримінального процесуального законодавства України у цій сфері та практики його застосування.

Ключові слова: угоди про примирення, угоди про визнання винуватості, відмова в затвердженні угоди.

В статье анализируются отдельные вопросы заключения соглашений о примирении и признании вины в уголовном судопроизводстве; подвергнуто критике отдельные положения УПК 2012 г., касающиеся процедуры заключения обозначенных соглашений; подано рекомендації, направленные на усовершенствование уголовного процессуального законодательства Украины в этой сфере и практики его применения.

Ключевые слова: соглашение о примирении, соглашение о признании вины, отказ в утверждении соглашения.

In the article are analyzed some problematic issues of the agreements on conciliation and on admission of guilt in criminal proceeding; it is criticized certain provisions of the 2012 Code of Criminal Procedure of Ukraine concerning procedure of these agreements; the recommendations are aimed at improving the criminal procedural legislation of Ukraine in this field and the practice of applying.

Key words: an agreement on conciliation; an agreement on admission of guilt; rejection of an approval of agreement.

Актуальність. Одним із нововведень КПК України 2012 р. є інститут угод про примирення та визнання винуватості. На жаль, доводиться констатувати, що законодавча регламентація цього інституту є далекою від досконалості, різнобій трапляється й на практиці застосування угод у кримінальному процесі.

Аналіз останніх досліджень. Питання укладення угод у кримінальному судочинстві викликало зацікавлення у науковців-процесуалістів (цьому, зокрема, були присвячені праці Ю.В. Бауліна, О.О. Дудорова, В.В. Землянської, М.І. Карпенка, В.Т. Нора, В.Т. Маляренка, В.М. Тертишника, М.І. Хавронюка, Т.В. Шевченко). Однак у зв'язку з відносною новизною та складністю відповідних положень законодавства, чимало питань, що стосуються укладення таких угод, все ще вимагають вирішення.

Мета. У цій роботі автори ставлять за мету звернути увагу на моменти, які вважає невдалими при законодавчій регламентації аналізованого інституту, а також на суперечливість правозастосовної практики з цього питання та актів тлумачення діючого законодавства (зادля ефективного застосування положень закону щодо укладення угод у правозастосовній діяльності).

Виклад основного матеріалу. Передусім, слід звернути увагу на категорію справ, щодо яких допускається укладення угод про примирення. Зокрема, у ч. 3 ст. 469 КПК передбачено, що такий вид угод може бути укладено у провадженні щодо кримінальних проступків (про що спеціального закону досі немає), злочинів невеликої та середньої тяжкості, а також у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення (ст. 477 КПК).

При цьому варто зауважити, що до категорії справ, кримінальне провадження

щодо яких здійснюється у формі приватного обвинувачення віднесено ряд не тільки тяжких, але й особливо тяжких злочинів!

Зокрема, до тяжких злочинів належать діяння, передбачені ч. 2 ст. 364-1, ч. 2 ст. 365-1, ч. 3 ст. 365-2 КК України, та діяння, передбачене ч.2 ст.152 цим Кодексом (за умови, що останнє вчинене чоловіком / дружиною потерпілого), а також діяння, передбачені ч. 4 ст. 185, ч.4 ст. 186, ч. 3 ст. 189 КК (якщо вони вчинені чоловіком/ дружиною, іншим близьким родичем чи членом сім'ї потерпілого чи особою, яка щодо потерпілого була найманим працівником і завдала шкоду виключно власності потерпілого).

До особливо тяжких злочинів, щодо яких допустиме укладення та затвердження відповідного виду угод, законодавцем віднесено діяння, передбачені ч. 5 ст. 185, ч. 5 ст. 186, ч. 4 ст. 189 та ч. 4 ст. 190 КК України (за умови вчинення їх чоловіком/ дружиною, іншим близьким родичем чи членом сім'ї потерпілого чи особою, яка щодо потерпілого була найманим працівником і завдала шкоду виключно власності потерпілого).

Тобто сфера приватного інтересу при укладенні відповідного виду угод, думку авторів статті, не виправдано широка.

Дискусійним є наступне питання: чи підлягає затвердженню судом угода про примирення, якщо одним й тим самим злочиним завдано шкоди одночасно як потерпілому, так і публічним інтересам?

Відповідно до ч.4 ст.469 КПК України затвердження угод про визнання винуватості судом, якщо шкода завдана приватним інтересам, є неможливим. Що ж стосується угод про примирення між сторонами кримінального конфлікту, то тут подібна вказівка на недопустимість укладення відповідних домовленостей (коли злочин, окрім приватних, посягає, ще й на публічні інтереси) відсутня. Отже, у таких випадках в суду відсутня можливість послатися як на правову підставу для відмови у затвердженні такої угоди на невідповідність її умов вимогам законодавства, (оскільки формально вимоги законодавства можуть бути і не порушені).

До прикладу, 14.03.2013 р. Центрально-міським районним судом міста Кривого Рогу було затверджено угоду про примирення у кримінальній справі за обвинуваченням особи у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 406 КК України за ознаками порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості [1]. Оскільки максимальне покарання, яке може бути призначене за вчинення даного діяння становить 5 років позбавлення волі, то таке діяння належить до злочинів середньої тяжкості. Відповідно до положень ч. 3 ст. 469 КПК України угода при примирення може бути укладена у провадженні щодо діянь відповідної категорії. А тому суд, затвердивши таку угоду, формально діяв згідно з положеннями діючого нормативного акту.

Однак таке рішення не можна вважати логічним та виправданим. Аналізований злочин – двооб'єктний: 1) передусім, ним заподіюється шкода порядку взаємовідносин між військовослужбовцями, які не знаходяться у відносинах підлеглості (тобто здійснюється посягання на публічний інтерес) 2) окрім того, додатковим об'єктом тут виступає честь і гідність особи (приватний інтерес). Хоча у главі 35 КПК «Кримінальне провадження на підставі угод» відсутня вказівка, згідно з якою недопустимим є укладення угод про примирення в справах про багатооб'єктні злочини, однак значною характеристикою діянь даної категорії (щодо яких можливе укладення угод про примирення) є специфічність об'єкта посягання, характер охоронюваних благ. Угоди про примирення можуть укладатися лише стосовно діянь, що посягають

на приватні інтереси, не зачіпаючи більшою мірою публічних.

Незважаючи на те, що у ч. 3 ст. 469 КПК України 2012 р. прямо не заборонено укладати угоду про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим у разі вчинення багатооб'єктного злочину, однак у подібних випадках слід керуватися положенням п. 2 ч. 7 ст. 474 цього Кодексу, яке зобов'язує суд відмовити у затвердженні угоди, якщо її умови не відповідають *інтересам суспільства* (оскільки публічний, громадський інтерес залишається без задоволення).

Тому затвердження таких угод за жодних умов не припустиме у справах про злочини, які містяться у розділі I «Злочини проти основ національної безпеки України»; розділі VII «Злочини у сфері господарської діяльності»; розділі VIII «Злочини проти довкілля»; розділі IX «Злочини проти громадської безпеки»; розділі XI «Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту»; розділі XII «Злочини проти громадського порядку та моральності»; розділі XIII «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення»; розділі XIV «Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації»; розділі XV «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян»; розділі XVII «Злочини у сфері службової діяльності»; розділі 18 «Злочини проти правосуддя»; розділі XIX «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)»; розділі XX «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку».

У ч. 3 ст. 469 КПК 2012 р. зазначено, що угода про примирення може бути укладена у тому числі й щодо будь-якого діяння, кримінальне провадження щодо яких здійснюється в порядку приватного обвинувачення. Однак враховуючи наведені вище міркування укладення таких угод неприпустиме у справах про діяння, передбачені: ст. 203-1 КК - «Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування матриць, обладнання та сировини для їх виробництва», ч.1 ст. 206 КК - «Протидія законній господарській діяльності», ст. 219 КК - «Доведення до банкрутства», ст. 229 КК - «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару», ст. 231 КК України - «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, які становлять комерційну або банківську таємницю», ст. 232 КК - «Розголошення комерційної або банківської таємниці», ст. 232-1 КК - «Незаконне використання інсайдерської інформації», ст. 232-2 КК - «Приховування інформації про діяльність емітента», ч. 1 та 2 ст. 289 КК - «Незаконне заволодіння транспортним засобом», ч.1 ст. 296 КК - «Хуліганство»; ст. 356 КК - «Самоправство», ст. 357 КК - Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження», ст. 364-1 КК «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», ст. 365 -1 КК «Перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», ст. 365-2 КК України Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги».

Окрім того, до такої категорії діянь (щодо яких допустиме укладення угод про примирення) не можуть належати злочини, спеціальним суб'єктом яких є службова особа, але які містяться в інших розділах КК України (це, зокрема, діяння, передбачені ч. 2 ст. 189 та ч. 3 ст. 229 КК України);

Видається, що такого виду угоди не підлягають затвердженню судом. Адже тільки

щодо діянь, які посягають на приватні інтереси, які не зачіпають більшою мірою публічні інтереси, можуть укладатися угоди. Бо розпоряджатися (а будь-яка угода і є розпорядженням правами) можна лише тим, що належить тільки тобі, а не іншому. Звісно, злочинів, які посягають виключно на приватні інтереси в «чистому» вигляді не існує з огляду хоча б на законодавче визначення злочину (ч. 1 ст. 11 КК України) як суспільно-небезпечного, а не індивідуально-небезпечного діяння. Проте так звані «багатооб'єктні» злочини (які спрямовані проти інтересів приватної особи та публічних інтересів), не повинні входити до переліку діянь, стосовно яких допустиме укладення угод про примирення.

Слід зазначити, що аналогічну позицію згодом зайняв й Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ [далі - ВВСУ], зазначивши, що «у злочинах, де основним безпосереднім об'єктом виступають публічні інтереси (зокрема, немайнові), а спричинена конкретним фізичним чи юридичним особам шкода є лише проявом посягання на основний об'єкт, укладення угоди про примирення не допускається» (див. абз. 2 п. 1 листа ВВСУ від 05.04.2013 № 223-558/0/4-13) [2].

Проблемною у практиці застосування угод у кримінальному судочинстві є й ситуація, за якої наявні підстави для обов'язкового звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим та одночасно до суду було надіслано обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою про примирення. При цьому виникає суперечність між нормами кримінального права, що передбачають обов'язкове звільнення особи від кримінальної відповідальності і нормами КПК, які зобов'язують суд затвердити угоду про примирення і призначити їй покарання. Тому постає питання: яке рішення слід прийняти за таких обставин?

Видається, що більш сприятливим для особи, позитивна посткримінальна поведінка якої дає підстави застосовувати до неї заохочувальні заходи, є саме звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст.46 КК України. Адже у такому разі покарання особі не призначається та судимість у неї не виникає. На жаль, доводиться констатувати, що суди (до прикладу, це рішення Джанкойського міськрайонного суду Автономної Республіки Крим від 13 березня 2013 року) [3] такою логікою не завжди керуються.

На практиці іноді трапляється повне нерозуміння правової природи укладення угод про примирення. Зокрема, Ленінський районний суд м. Луганська 12 березня 2013 р. розглянувши справу за обвинуваченням особи у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 125 КК (умисне легке тілесне ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я) вироком одночасно: 1) і звільнив особу від кримінальної відповідальності на підставі ст. 46 КК України 2) і затвердив угоду про примирення, якою призначив узгоджене сторонами покарання! [4] Тобто суд одночасно прийняв два взаємосуперечливих рішення! Адже при звільненні від кримінальної відповідальності на підставі ст. 46 КК України покарання не призначається, а при затвердженні угоди про примирення згідно із ст. 471 КПК — призначається узгоджене сторонами покарання.

В абз. 4 п. 1 листа ВВСУ від 15.11.2012 №223-1679/0/4-1 вказано, що «... якщо кримінальне провадження здійснюється стосовно однієї особи, яка підозрюється/обвинувачується у вчиненні кількох окремих кримінальних правопорушень, серед яких є тяжкий чи особливо тяжкий злочин і злочин невеликої тяжкості, внаслідок вчинення якого потерпілому було завдано шкоди, угоду про примирення може бути укладено *щодо злочину невеликої тяжкості*. Кримінальне провадження у такому випадку (стосовно зазначеного кримінального правопорушення) має бути виділено в окреме провадження, про що *слідчий*, прокурор *вносить постанову*, а суддя постановляє ухвалу... Під окремим кримінальним правопорушенням у таких випадках слід розуміти не лише одиничне суспільно небезпечне

діяння, але й діяння, яке отримало правову оцінку шляхом застосування двох або більше норм Особливої частини КК (тобто *при ідеальній сукупності злочинів*)» [5].

Тут зауваження викликає кілька моментів. Передусім, незрозуміло: чому при вчиненні кількох злочинів різної тяжкості угода про примирення може бути укладена *лише щодо злочину невеликої тяжкості*? Адже у ч. 3 ст. 469 КПК передбачено, що відповідні угоди можуть бути укладені у провадженні щодо злочинів середньої тяжкості, а також у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення (ст. 477 КПК), до якого, як уже зазначалося, належать не тільки злочини невеликої чи середньої тяжкості, а й ряд тяжких і особливо тяжких злочинів. Окрім того, згідно ч. 5 ст. 217 КПК рішення про об'єднання /виділення матеріалів кримінальних проваджень приймається виключно прокурором, а не слідчим. До того ж, рішення про виділення матеріалів кримінальних проваджень відповідно до ст. 217 КПК можливе не лише щодо одного кримінального правопорушення і не лише у випадку ідеальної сукупності злочинів. Таке виділення можливе й при реальній сукупності.

Висновки. Отож, сфера приватного інтересу при укладенні угод про примирення є не виправдано широкою. На думку авторів статті, законодавцю варто було б подумати про те, аби укладення відповідних угод було неможливим у разі вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Обгрунтовано, що так звані «багатооб'єктні» злочини (які спрямовані проти інтересів приватної особи та публічних інтересів), не повинні входити до переліку діянь, стосовно яких допустиме укладення угод про примирення. Зазначається, що за наявності підстави для обов'язкового звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим та одночасним надісланням до суду обвинувального акту з підписаною сторонами угодою про примирення, слід застосовувати звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 46 КК України. Адже у такому разі покарання особі не призначається та судимість у неї не виникає. Піддано критиці точку зору, викладену в одному з листів ВВСУ, згідно якої при вчиненні кількох злочинів різної тяжкості угода про примирення може бути укладена лише щодо злочину невеликої тяжкості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вирок Центрально-міського районного суду м. Кривого Рогу від 14 березня 2013 р. (справа № 216/1357/13-к, № провадження 1-кп/216/68/13). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29908187>
2. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.04.2013 № 223-558/0/4-13 «Про доповнення до інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 № 223-1679/0/4-12 «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0223740-13>
3. Вирок Джанкойського міськрайонного суду Автономної Республіки Крим від 13 березня 2013 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Decision/Review/?RegNumb=29877145>
4. Вирок Ленінського районного суду м. Луганська від 12 березня 2013 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Decision/Review/?RegNumb=29842263>
5. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 № 223-1679/0/4-12 «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v1679740-12>